НАВІНЫ

БЕЛАРУСКАГА НАРОДНАГА ФРОНТУ ЗА ПЕРАБУДОВУ «АДРАДЖЭНЬНЕ»

Выданьне Арганізацыйнага камітэту.

2(4) 1989

ІІ ВАЛЬНЫ СОЙМ БЕЛАРУСКІХ СУПОЛАК

14 -- 15 студзеня ў Вільні адбыўся Другі Вальны Сойм беларускіх суполак. Паводле паведамленьня мандатнай камісіі ў рабоце Сойму ўдзельнічалі 246 дэлегатаў ад 66 самадзейных аб'яднаньняў; агульная колькасьць прысутных -- каля 400 чалавек. Галоўны вынік Сойму -- утварэньне Канфедэрацыі Беларускіх Суполак -- арганізацыйнае афармленьне маладзёжнага беларускага руху. Была прынятая Платформа Канфедэрацыі, якая складаецца з разьдзелаў "Суверэнітэт", "Эканоміка", "Дэмакратызацыя", "Войска", "Экалогія", "Нацыя. Мова. Культура". Асобнымі рэзалюцыямі Сойм выказаў сваю пазіцыю па пытаньнях міжнацыянальных дачыненьняў, адносінаў з камсамолам, узаемадзеяньня з БНФ "Адраджэньне". Быў прыняты зварот "Да беларускага студэнцтва" і зацьверджаны тэкст адкрытага ліста члену Палітбюро ЦК КПСС В.Мядзьведзеву. Пасьля Сойму адбылася прэсканферэнцыя прадстаўнікоў Ініцыятыўнай групы па ўтварэньні Канфедэрацыі і толькі што абранай Рады.

-- Вальны Сойм адбыўся "на эміграцыі". Ці не здаецца вам, што праз гэта грамадскі рэзананс падзеі будзе значна слабейшы?

Сяржук Вітушка /"Талака", Мінск/: У нас не заставалася іншага выйсьця. Мы шукалі такога месца ў Мінску, спрабавалі дамаўляцца з рознымі турбазамі, але гэта было вельмі цяжка. Калі мы падалі заяўку ў Мінскі гарвыканкам з просьбай выдзеліць нам памяшканьне прыкладна на 400 чалавек і папярэдзілі пра выкарыстаньне нацыянальнай сімволікі, то такі дазвол нам далі, але замест двух толькі на адзін дзень — нядзелю, што было для нас заведама непрымальным, бо на Сойм меліся сабрацца людзі з усёй Беларусі, зямляцтваў з іншых рэспублік, і ім патрэбны быў адпаведны час на зваротны шлях. Натуральна, што сімволіку гарвыканкам таксама забараніў.

Але паспрабуем на хвіліну ўявіць, што мы атрымалі ласкавы дазвол на правядзеньне Сойму ў Мінску... Адразу перад вачыма паўстаюць шчыльныя кардоны апранутых ва уніформу людзей /барані Бог, каб у залу трапіў дэлегат ці госьць, ня ўнесены ў "зацьверджаны" выканкамам сьпіс/. Уся зала была б запоўненая "прадстаўнікамі грамадскасьці", якіх ніхто не запрашаў, і якія зрабілі б усё магчымае, каб ператварыць Сойм у безвыніковы "круглы стол". А калі б надышоў момант прыняцьця праграмных дакументаў, які-небудзь вахцёр, надзелены дзеля такога выпадку надзвычайнымі паўнамоцтвамі, закрыў бы паседжаньне "гістарычным" сказам накшталт: "Выходи, закрываю гардероб!"

-- Што вы можаце сказаць пра г.зв. "нацыянальную нецярпімасьць" прыбалтыйскіх Народных франтоў?

Віктар Хруль /"Сябрына", Вільня/: Наш Сойм стаў дэманстрацыяй еднасьці беларускага і літоўскага народаў. Гэтымі днямі мы зноў упэўніліся, што маем у Прыбалтыцы сапраўдных сяброў і надзейных саюзьнікаў. Менавіта таму, што ёсьць Літва, горад Вільня і "Саюдзіс", мы атрымалі магчымасьць сабрацца там, куды не распаўсюджваецца ўлада мінскага бюракрата. Гэта сьведчаньне сапраўднага інтэрнацыяналізму і салідарнасьці. У складанай сітуацыі, у якую паставілі нас мінскія гарадскія ўлады, вельмі дарэчнай аказалася дапамога "Саюдзісу", што, абвяргаючы ўсялякія чуткі і плёткі, пайшоў насустрач віленскай "Сябрыне".

На Сойме шмат гаварылася, што у нас павінна быць прынцыповае разуменьне таго, каму патрэбна распальваньне міжнацыянальнай варожасьці — пачытайце "Политический собеседник", "Вячэрні Мінск", "ориентировки": "Пад прыстойнай абалонкай хаваецца "чужая" сацыялізму нацыяналістычная сутнасьць", "імкнуцца прапаведаваць сярод мясцовага насельніцтва ідэю гістарычнай прыналежнасьці Літве некаторых рэгіёнаў Беларусі" і гэтак далей... А што гаворыцца пра разьбітыя вокны аўтобусаў, пра мардабоі, якімі нібыта сустракаюць візіцёраў з Беларусі! Дзякуй Богу, знайшліся сумленныя журналісты з "Чырвонай змены" Оліпчык, Галубовіч і Шлыковіч, якія аб'ехалі беларуска-літоўскае і беларуска-латышскае паграніччы і пераканаліся, што ніякіх фактаў пад сабою чуткі ня маюць. З дапамогай абывацельскіх плётак сеецца непрыязнасьць, раздор.

У аздабленьні залы паседжаньняў Сойму былі скарыстаныя дзьве тэмы: герб "Пагоня", бела-чырвона-белы сьцяг, што сімвалізуе нашую гістарычную памяць, і дзьве рукі у сяброўскім поціску ў атачэньні сьцягоў народных франтоў Прыбалтыкі і Беларусі — такім мы бачым свой сёньняшні дзень і сваю будучыню.

-- Ці думаеце вы пра пераадоленьне крызісу руху і як зьбіраецеся яму супрацьстаяць?

Вінцук Вячорка /"Талака", Мінск/: Мы наўмысна не стваралі жорсткай замкнёнай структуры новай арганізацыі. Відаць, у гэтым не слабасьць як арганізацыі, але сіла як руху. Ёсьць адзіная мэта, але ёсьць і добраахвотнасьць, свабода выбару. Крызіс звычайна пагражаюць замкнёным структурам, ня здольным самаабнаўляцца, самастойна карэктаваць сваю дзейнасьць.

-- Удзельнікі Сойму большасьцю галасоў прынялі пункт пра ўваходжаньне Канфедэрацыі ў Камітэт маладзёжных арганізацыяў. Вы сапраўды лічыце, што ў нашай Рэспубліцы хтосьці гатовы паціснуць гэтую працягнутую руку?

Мікола Таранда /"Паходня", Гродна/: Баюся, што прапанаваныя намі меры па адраджэньні суверэнітэту, нацыянальнай самасьвядомасьці, мовы, свой пункт погляду на праблемы рэспубліканскага гаспадарчага разьліку, дэмакратызацыі, экалогіі будуць сустрэтыя на г.зв. сярэдніх і верхніх паверхах рэспубліканскай улады менавіта непрыхаванай няпрыязьзю. У лепшым выпадку — яны будуць праігнараваныя. Ужо сам факт удзелу у Сойме афіцыйных прадстаўнікоў камсамолу Рэспублікі толькі у якасьці гасьцей сьведчыць шмат пра што.

-- Як Каардынацыйная Рада будзе выконваць ускладзеныя на яе функцыі? Сёньня вы разьедзецеся і што ж, ініцыятыва зноў пяройдзе да "Талакі"?

Сяржук Сокалаў-Воюш /"Сакавік", Наваполацк/: "Талака", наколькі я ведаю, хоча засяродзіць свае намаганьні на ўласных задачах, на руху "Верхні горад" — ахове і аднаўленьні культурнай спадчыны сталіцы. І на нашую ўладу не пасягае. Вядома, нам будзе цяжка кіраваць, калі ўкладаць у гэтае слова сэнс, да якога мы прызвычаіліся ў папярэднія гады. На маю думку, функцыі кіраваньня павінен выконваць інфармацыйны бюлетэнь, які мы зьбіраемся рэгулярна выдаваць. Някепска было б мець і афіцыйную трыбуну, але пакуль даводзецца разьлічваць на "самвыдат". Нічога супрацьзаконнага ў гэтым, здаецца, няма. Проста нам неабходны свой орган. І для прапаганды дзейнасьці, і для тэарэтычных пошукаў.

-- Усеім, што Платформа зьдзейсьненая, мэты дасягнутыя. Што далей?

Караліна Мацкевіч /"Талака", Мінск/: Платформа і мэты — розныя рэчы. Мэта па вялікім рахунку — гэта чалавек, ягоная духоўнасьць, сьвядомасьць. Мяркую, што на шляху да гэтай мэты "саб'е ногі" яшчэ не адно пакаленьне. Што датычыцца канкрэтнай Платформы, дык калі яе пункты будуць выкананыя і ня зьявяцца новыя ідэі, якія змогуць нас аб'яднаць, мы проста разыйдземся. Час прадыктуе свае формы аб'яднаньня, галоўнае — не перашкаджаць гэтаму працэсу.

-- Ці можаце вы ужо цяпер паспрабаваць ацаніць значэньне Сойму?

Алесь Бяляцкі /"Тутэйшыя", Мінск/: Фактычна створаны маладзёжны фронт за перабудову. Нават год таму гэта падалося б нам фантастыкай. Ня хочу выглядаць нясьціплым, але лічу, што калі будзе напісаны летапіс Адраджэньня, у ім абавязкова будуць пазначаныя тры даты. 19 кастрычніка мінулага году — дзень утварэньня "Мартыралогу Беларусі" і Аргкамітэту БНФ "Адраджэньне". Тады мы адчулі сябе здольнымі змагацца за ўласны лёс. 30 кастрычніка — забаронены мітынг-рэквіем "Дзяды", калі супраць ідэі Народнага Фронту былі кінутыя вадамёты, міліцыянты з дубінкамі і газам. У выніку — БНФ пашырыўся, загартавалася ідэя. І гэты Вальны Сойм у Вільні, які зноў пацьвердзіў прароча слова Янкі Купалы, сказаныя ім у 1919 годзе: "Адбудаваньне незалежнасьці Беларускай Дзяржавы бярэ ў свае рукі наша моладзь. Чэсьць і слава табе, беларуская моладзь, паўстаўшая з-пад беларускай саломенай страхі! Ты сама сваімі рукамі адбудуеш сабе і сваім патомкам лепшую і сьвятлейшую будучыню. На бок дарогі, панове і гаспада з Захаду і Усходу! Беларуская моладзь ідзе!"

Пытаньні задавалі А.Васілеўскі, А.Грузьдзілёвіч.

ЗА НАШУ І ВАШУ ВОЛЮ!
už mūsų ir jūsų laisvę!

ЗЬНІЧ

ВАЛЬНЫ СОЙМ

... я Кастуся, я Гедзіміна,
пад небам Віленскіх крыжоў
мая палонная Айчына
сабрала Сход сваіх сыноў.
Сусьветаў і Сьвятла Араты
араў праменныя Ральлю ...
Сьвятар -- хто ў сэрцах творыць Сьвята ...
хто лучыць Неба і Зямлю ...
Сьвяты палёт Пагоні вольнай...
на Плашчаніцы - Край крою...
... на Вальным Сойме
ў Вільні стольнай
я ўчую Крывіцкіх Сьвятароў!..

Мінск -- Вільня, 14 -- 15 студзеня 1989.

РЭЗАЛЮЦЫЯ

ДРУГОГА ВАЛЬНАГА СОЙМУ ПРА АДНОСІНЫ ДА БЕЛАРУСКАГА НАРОДНАГА ФРОНТУ "АДРАДЖЭНЬНЕ"

Канфедэрацыя Беларускіх Суполак цалкам падтрымлівае ідэі Звароту Арганізацыйнага Камітэту БНФ "Адраджэньне". Кансалідацыя ўсіх прагрэсіўных сілаў грамадства -- адзіны шлях барацьбы з бюракратыяй. Канфедэрацыя Беларускіх Суполак як гатовая і дзейсная структура лічыць маральным абавязкам усе энергію і энтузіязм сваіх сяброў скіраваць на дапамогу стварэньня масавага і моцнага Беларускага Народнага Фронту.

Канфедэрацыя зьвяртаецца да Аргкамітэту БНФ з просьбай лічыць яе аддзелам БНФ, а Каардынацыйную Раду Канфедэрацыі Беларускіх Суполак -- Радай Упаўнаважаных маладзёжных групаў падтрымкі Беларускага Народнага Фронту "Адраджэньне".

Канфедэрацыя зьвяртаецца да Аргкамітэту з просьбай улічыць яе Платформу пры распрацоўцы Праграмы БНФ.

Канфедэрацыя заклікае ўсе суполкі, што ўваходзяць у яе, абвясьціць сябе групамі падтрымкі БНФ "Адраджэньне".

Вільня, 15 студзеня 1989.

●●●

17 студзеня пра Вальны Сойм у Вільні распавяла "Правда", 20 студзеня — літоўская "Komjaunimo tiesa" /выдаецца на рус. і літоўскай мовах/, 27 студзеня выйшаў у эфір сьпецвыпуск радыёстанцыі "Беларуская маладзёжная".

Але сярод беларускіх рэспубліканскіх газетаў пра гэтую падзею не напісала ніводная, хаця згодна з няпісаным правілам сталінскіх часоў усе яны мусілі як мінімум перадрукаваць матэрыял з "Правды". Напэўна, маем тут справу з яшчэ адной паразай сталінізму на беларускай зямлі.

"Навіны" могуць толькі часткова запоўніць вакум інфармацыі, таму рэкамендуем усім цікаўным шукаць згаданыя вышэй публікацыі або чакаць першага нумара бюлетэня "Супольнасьць", які ўжо падрыхтавала Рада Канфедэрацыі.

ХРОНІКА

20 студзеня у Доме палітасьветы адбылася сустрэча грамадскасьці з прадстаўнікамі гарадскіх уладаў, гаркама партыі, міністэрстваў і ведамстваў. Былі дадзеныя адказы на пытаньні працоўных. Трэба зазначыць, што "бацькам" горада гэта было зрабіць нялёгка. Калі адзін з прамоўцаў нагадаў, што удзельнікі мітынгу-рэквіему "Дзяды" скандзіравалі: "Вандея!",-- зала выбухнула воплескамі. А азначэньне бела-чырвона-белага сьцягу і гербу "Пагоня" як "нацыяналістычнай сімволікі" выклікала актыўны пратэст прысутных: "Нацыянальнай!"

На працягу чатырох дзён у УУС Мінгарвыканкама адбываліся цікавыя справы. Палкоўнік І.Срыбны, які кіраваў разгонам мітынгу ля Маскоўскіх могілак, прынёс вусныя прабачэньні асобам, так ці інакш пацярпелым 30 кастрычніка ад самавольства міліцыі. Былі зробленыя нясьмелыя спробы вытлумачыць прымяненьне сьлезацечных газаў, канфіскацыю фота- і відзастужак. Асноўнай прычынай інцыдэнту палкоўнік Срыбны назваў адсутнасьць вопыту у гарадской міліцыі. Пацярпелыя цяжкам з ім пагадзіліся. Але усё

/Працяг на стар. 2/

ГІЛЬЯТЫНА ДЛЯ ДЭМАКРАТЫІ

З пятнаццаці кандыдатаў БНФ зарэгістраваныя толькі чатыры.

ТЭЛЕГРАМА Ў ЦВК

У ЦЭНТРАЛЬНУЮ ВЫБАРЧУЮ КАМІСІЮ СССР

Мы, жыхары Фрунзенскага і Маскоўскага раёнаў г.Мінска, сабраліся 24 студзеня 1989 у палацы культуры "Мастацтва", каб вылучыць кандыдатаў у дэпутаты, але прадстаўнікі гарадскіх уладаў і акруговай выбарчай камісіі абвясьцілі нам сход неправамоцным.

Ініцыятыўнай групай выбаршчыкаў папярэдне была пададзена адпаведная заява ў Фрунзенскі райвыканкам. 23 студзеня групе было паведамлена пра нібыта прынятае сумеснае рашэньне двух райвыканкамаў, згодна якому сход павінен быў адбыцца на тэрыторыі Маскоўскага раёна. У прызначаны час нас сустрэў прадстаўнік Маскоўскага райвыканкама тав.Яковіч. Ён заявіў, што сход не адбудзецца, бо няма адпаведнага рашэньня. А рашэньня няма з тае прычыны, што няма адпаведнай заявы выбаршчыкаў. Зрэшты, растлумачыў ён, менавіта сёньня, 24 студзеня, заява была адкліканая тым, хто яе падаваў (заяву падаваў і адклікаў А.Майсеня. -- Рэд.). І што магчыма, у правядзеньні падобных сходаў няма неабходнасьці.

Па-першае, заява зьнікла толькі ў апошні магчымы дзень правядзеньня сходу. Па-другое, да самага апошняга дня рашэньне аб правядзеньні сходу так і не было прынятае. Па-трэцяе, ва ўсім горадзе не адбылося ніводнага "законнага" сходу выбаршчыкаў па месцы жыхарства.

Мы разглядаем гэтую гісторыю як грубае парушэньне Закона аб выбарах, як адкрытае супрацьдзеяньне гарадскіх уладаў правядзеньню выбараў на дэмакратычнай аснове. Мы пратэстуем і патрабуем працягнуць ў Мінску тэрмін правядзеньня сходаў выбаршчыкаў па месцы жыхарства хоць бы на 2 тыдні.

24 студзеня, 23.05. — Па даручэньні сходу: А.Белавусаў, В.Жыбуль, М.Купава.

ПЫТАНЬНІ ДА УЛ.ГАЛКО

На Мінскай-Маскоўскай ТВА N 564 адным з кандыдатаў зарэгістраваны 1-ы сакратар Мінскага гаркама КПБ Ул.Галко. Ніжэй падаем некаторыя пытаньні, адрасаваныя гэтаму кандыдату. Дэлегаты перадвыбарчага сходу задавалі іх вусна і пісьмова, але адказу так і не дачакаліся. Можа быць, Ул.Галко не пачуў гэтыя пытаньні? Або старшыня сходу не перадаў іх?

● У сваім выступе Вы спасылаліся на артыкул "Интервью по личным вопросам" ("Советская Белоруссия", 7.08.1988), дзе Вы, у прыватнасьці, сьцьвярджаеце, што на Мінскім мясакамбінаце няма ніякага сьпеццэху, дзе вырабляюцца прадукты сьпецыяльна для партыйных і савецкіх работнікаў. У Доме кіно мы бачылі фільм, зьняты ў гэтым самым сьпеццэхе. Можа, давайце зробім, як на XIX партканферэнцыі: даручым падліковай камісіі таксама паглядзець гэты фільм? І няхай нам скажуць, ёсьць такі цэх або няма.

● Як Вы ставіцеся да факта, што ў выніку ўзаемнага "непаразуменьня" з гарадскімі ўладамі маладзёжныя самадзейныя аб'яднаньні вымушаныя былі праводзіць свой Вальны Сойм у Літве? Ці можна лічыць публікацыю ў "Вячэрнім Мінску" пастановы Мінгарвыканкама адносна пададзенай прадстаўнікамі "Талакі" і "Сьвітанку" заявы на правядзеньне Сойму ў Мінску адказам "Праўде", або ў Мінскага гаркама партыі іншы пункт гледжаньня? Ці будзе ён абнародаваны?

● Ці зьбіраецеся Вы ў выпадку абраньня народным дэпутатам СССР змагацца з усімі выпадкамі няслушнага выкарыстаньня Закона пра мітынгі? Або будзеце настойваць на тых жа метадах, што па Вашай ініцыятыве былі ўжытыя 30 кастрычніка?

● Прымаючы рашэньне па падзеях 30 кастрычніка, камісія Вярхоўнага Савету і сам Прэзідыум абапіраліся на Вашыя заўпэўніваньні, што аніякіх парушэньняў закону не было: газы не выкарыстоўваліся, гвалту не было і г.д. Фотаздымкі і кінадакументы сьцьвярджаюць адваротнае. Ці ня лічыце Вы сваім абавязкам камуніста ўнесьці адпаведныя папраўкі ў свае заўпэўніваньні?

● З кім з кіраўнікоў "Мартыралогу Беларусі" і Аргкамітэту БНФ "Адраджэньне" Вы сустракаліся? Хто з іх абвяшчаў лозунг "За Саветы без камуністаў", змагацца з якім Вы заклікалі на сустрэчы з агітатарамі ў Фрунзенскім райкаме партыі 2 лютага 1989 году?

ГОРКІ АСАДАК

У сакавіку 250 тыс. жыхароў Мінскай нацыянальна-тэрытарыяльнай акругі N 66 будуць галасаваць за аднаго кандыдата — акадэміка-сакратара АН БССР Ул.Лабунова. Рашэньнем акруговага выбарчага сходу я і яшчэ 14 кандыдатаў выбылі з перадвыбарчай барацьбы.

А пачыналася мая перадвыбарчая кампанія вельмі пасьпяхова. Яшчэ да 15 студзеня, пакуль апаратчыкі Першамайскага раёну і Акадэміі навук не адчулі небясьпекі, мяне вылучылі каля 2 дзесяткаў акадэмічных інстытутаў. Але ўжо на другі тыдзень стала адчувацца спачатку прыхаванае, а потым і адкрытае супрацьдзеяньне. Нягледзячы на афіцыйныя звароты ад імя працоўных калектываў, трапіць на канферэнцыі па вылучэньні кандыдатаў у дэпутаты на з-д імя Леніна, у НДІ ЭВМ, Палітэхнічны інстытут, не ўдалося: мяне туды папросту не пусьцілі. У той жа час па новай Першамайскай акрузе на працягу 4 -- 5 дзён масава вылучаецца кандыдатура В.Чачына -- рэктара БПІ. Характэрна, што нават да таго, як Віктар Мікалаевіч быў вылучаны канферэнцыяй БПІ, яго ўжо падтрымалі жэсы, школы, ПТВ, пажарныя часткі і да т.п.

Паралельна па гэтых жа ўстановах праходзіць і кандыдатура рабочага гадзіньнікавага завода І.Шышкіна. Партрэты Шышкіна зьяўляюцца на самых людных месцах: зараз мінчане ведаюць яго ў твар лепш, чым Я.Сакалова. Адначасова бюракратычны апарат рыхтуе рэзервны варыянт: 20 студзеня на канферэнцыі працоўнага калектыву МРТІ па акрузе N 566 вылучаецца акадэмік Ул.Лабуноў. А 23 студзеня, пасьля канферэнцыі вопытнага вытворчага прадпрыемства АН СССР, яго кандыдатура праходзіць ужо па акрузе N 66. Такім чынам, тэрмінова рыхтуецца суперніка.

У далейшым акруговая выбарчая камісія абірае тактыку таямнічых дзеяньняў: яна старанна хавае ад кандыдатаў свае планы. Так, у аўторак 31 студзеня, мы з І.Велічанскім беспасьпяхова спрабуем даведацца на пасяджэньні камісіі пра умовы правядзеньня акруговага перадвыбарчага сходу.

Тым часам, усе жэсы, парткамы арганізацый і ўстаноў пасьпяхова вылучылі "ручных" дэлегатаў на акруговы сход, забясьпечыўшы іх канкрэтнымі інструкцыямі. Далей ужо была справа тэхнікі.

Сход Першамайскай акругі пачаўся а 14 гадзіне. Трапіць у залу можна было толькі па сьпецыяльных пропусках. Не пускалі нават прадстаўнікоў прэсы працоўных калектываў, якія мелі на руках адпаведныя дакументы, хаця гэта і перадугледжана законам. Затое ў зале былі шматлікія кансультанты і ўвесь апарат райкама і райвыканкама. Сход ня толькі адкрыў, але і праводзіў першы сакратар Першамайскага райкама, што прама забараняецца Інструкцыяй Цэнтральнай выбарчай камісіі. Але І.Мацкевіч рабіў выгляд, што ня чуе галасоў дэлегатаў, якія патрабавалі іншага старшыні сходу. Пасьля выступленьня ўсіх 15 прысутных на сходзе кандыдатаў старшыня прапанаваў адмовіцца ад абмеркаваньня, што стала перамогай для Лабунова і паразай для нас. І ў дадатак, захапіўшыся барацьбой за прапанову "вылучаць без абмежаваньня колькасьці кандыдатаў", аўдыторыя прапусьціла вельмі істотны дадатак: "але ня менш двух" -- у выніку, дэмакратычным шляхам мы вярнуліся да традыцыйна-старых часоў: у рэгістрацыйны сьпіс унесены адзін кандыдат.

Што можна сказаць? Працэдура выбараў на акруговым сходзе была зьнешне дэмакратычнай, а ўсё ж горкі асадак застаўся. І не таму, што не прайшла мая кандыдатура, а таму што асабліва ярка высьветлілася адно: акруговы сход — зброя бюракратыі для барацьбы з "лішнімі", а тым больш "няўгоднымі" кандыдатамі. Прычым зброя, створаная з улікам далёка яшчэ не разьвітай дэмакратычнай самасьвядомасьці народу.

Ю.Хадыка

МІТЫНГ 19 ЛЮТАГА

19 лютага на мінскім стадыёне "Дынама" адбыўся мітынг у падтрымку перабудовы, наладжаны Аргкамітэтам Беларускага Народнага Фронту "Адраджэньне" і Канфедэрацыяй Беларускіх Суполак. На мітынг сабралося каля 40 тыс. чалавек. Абмяркоўваліся праблемы дэмакратызацыі палітычнай сістэмы, эканамічнай рэформы, экалогіі і культурнага адраджэньня. Былі прынятыя тры рэзалюцыі. Ніжэй публікуем адну з іх.

РЭЗАЛЮЦЫЯ N 1

Антыдэмакратычныя палажэньні новага Закону аб выбарах далі мясцовым уладам поўную магчымасьць маніпуляваць вылучэньнем і рэгістрацыяй кандыдатаў ў народныя дэпутаты СССР, што можа ператварыць выбары ў мерапрыемства, якое вызначыць Зьезд народных дэпутатаў СССР, як зьезд дэпутатаў бюракратыі. Неабходна адкласьці выбары і ўнесьці наступныя зьмены ў Закон аб выбарах:

- адмяніць акруговыя перадвыбарчыя сходы;
- там, дзе вылучаны адзін кандыдат, лічыць выбары несапраўднымі і не праводзіць іх;
- права склікаць сходы па месцы жыхарства для вылучэньня кандыдатаў павінны атрымаць ня толькі Саветы, але і грамадскія арганізацыі;
- увесьці пакараньне за маніпуляцыю выбарамі;
- адмяніць вынікі сёлетніх, ужо праведзеных акруговых сходаў і зарэгістраваць усіх вылучаных кандыдатаў.

Калі гэтага не зрабіць, дык зьезд ня будзе мець маральнага права вырашаць лёс краіны. Гэта можа прывесьці да няўдачы палітычнай, а потым і эканамічнай рэформы, пагражае небясьпечнымі вынікамі для нашых народаў.

Мінск, 19 лютага. — Рэзалюцыя накіраваная тэлеграмай у Цэнтральную выбарчую камісію СССР.

(Больш падрабязна пра гэты мітынг "Навіны" распавядуць у адным з наступных нумароў. Аргкамітэт БНФ і Рада Канфедэрацыі ўдзячныя ўсім, хто ў той марозны і ветраны зімовы дзень прыйшоў на мінскі стадыён, каб выслухаць нашыя прапановы і выказацца самім. Аргкамітэт і Рада выносяць удзячнасьць Мінгарвыканкаму, які ўзяў на сябе арэнду стадыёна і наогул зрабіў рашучы крок пасьля вядомых падзеяў 30 кастрычніка.)

ЭКСПРЭС-АНАЛІЗ

Скончыўся другі этап выбарчай кампаніі. З тых кандыдатаў, якіх прапаноўваў вылучаць Аргкамітэт БНФ, здолеў "прасачыцца" праз фільтр акруговага сходу толькі Аляксандр Жураўлёў (ТВА N 566, Першамайскі і Савецкі раёны г. Мінска). Васіль Быкаў і Алесь Адамовіч прайшлі па сьпісах творчых саюзаў. Прозьвішча яшчэ аднаго нашага кандыдата па ягонай просьбе мы пакуль пакідаем у таямніцы. Астатнія, хто выступаў ад імя БНФ, або падтрымліваў "15 пунктаў перадвыбарчай платформы" вымушаныя спыніць сваю перадвыбарчую барацьбу. Прычым Зянон Пазьняк (разам са Сьвятланай Алексіевіч, якая перадала яму свае галасы), Юры Хадыка і Мікалай Місюк не дабралі да патрэбнай колькасьці усяго па 20 -- 25 галасоў.

З другога боку, многія рэспубліканскія кіраўнікі зарэгістраваныя без канкурэнтаў і акруговых сходаў, пераважна ў сельскіх акругах. Гэта значыць, што дэпутацкія мандаты ім практычна гарантаваныя.

Падобныя вынікі ня мог прадказаць толькі зусім прастадушны чалавек. Таму і сапраўды было дзіўна, чаму несумненныя лідэры раптам не дабіралі адпаведных галасоў, а тыя, хто стаяў у цені папулярнасьці вырываліся наперад. Затое выдатна ведаў адказ на гэтае пытаньне начальнік аднаго з мінскіх жэсаў (дый, мусіць, ня ён адзін), які ўжо за тры дні да сходу атрымаў указаньне, як і за каго галасаваць (у прыватнай гутарцы з намі ён шчыра прызнаўся: "Я чалавек паднявольны: працую з-за кватэры; дамажыцеся таемнага галасаваньня -- прагаласую за вас, а не -- дык не крыўдуйце").

З боку апарату ўлады пад час выбараў была праяўлена зайздросная дысцыплінаванасьць, бо для многіх з іх дэпутацтва -- гэта пасада і прывілеі. Тут трэба згадаць і пра паслухмяныя акруговыя выбарчыя камісіі (гэты этап выбараў грамадскасьць наогул праспала ў шапку), і пра адсутнасьць больш-менш сістэматызаванай штодзённай інфармацыі ў друку (не было нават элементарных сьпісаў кандыдатаў з назвамі прадпрыемстваў, якія іх вылучылі), і пра падрыхтаваныя адпаведнымі службамі дасье на незалежных кандыдатаў, і пра тое, як інструктаваліся дамавыя камітэты, начальнікі пад'ездаў ды іншае мікрараённае кіраўніцтва, і, нарэшце, пра самі бліскуча пастаўленыя акруговыя сходы-сьпектаклі, якія чамусь ніхто не палічыў патрэбным паказаць у прамой трансьляцыі па тэлевізіі.

Але разважаць пра вынікі гэтага этапу толькі як пра насправаўджаныя спадзяваньні недарэчна (маўляў, што ж паробіш, калі бюракратыя ашукала нас па ўсіх пунктах). Наіўна думаць, што каўчукавыя фармулёўкі зьявіліся ў новым Законе аб выбарах выпадкова, а Эстонія пратэставала супраць яго прыняцьця толькі таму, што "все они там националисты".

У адной са сваіх заяваў Ю.Хадыка, адказваючы на пытаньне, што прымусіла яго распачаць выбарчую кампанію, зьвярнуўся да гістарычнага вобразу. Пад Грунвальдам крыжакі ўжылі ваенную хітрасьць: у полі былі выкапаныя глыбокія воўчыя ямы. І першыя беларуска-літоўскія палкі запоўнілі іх сваімі целамі, каб асноўныя сілы маглі перайсьці ў наступ.

Не хацелася б пракладаць такім самым чынам шлях да дэмакратыі... Але хтосьці павінен быць першым. І трэба аддаць належнае мужнасьці тых людзей, што рызыкнулі паспытаць на сабе вартасьці новага заканадаўства. На іхнім баку поўная маральная перамога.

Што ж да арганізацыйнага досьведу, дык ён прыйдзе з часам. Але ўжо цяпер трэба цьвёрда ўсьвядоміць, што ўсе намаганьні будуць марныя без удзелу ў выбарах усяго насельніцтва, без кантролю за фармаваньнем акруговых камісіяў, без грамадскіх камісіяў па нагляду за выбарамі на прадпрыемствах, у жэсах і іншых арганізацыях. Наперадзе выбары ў Вярхоўны Савет БССР і мясцовыя Саветы. І трэба памятаць пра асноўны прынцып рэвалюцыйнай барацьбы: "Улада не даецца, а бярэцца", бо ўсе бюракратычныя перашкоды, нячыстыя гульні, парушэньні закону -- толькі плаха для дэмакратыі. Гільятынай жа яе зьяўляецца наша з вамі інертнасьць.

P.S. На сакавіцкіх выбарах многія з нас ужо страцілі магчымасьць галасаваць "за", але мы можам яшчэ галасаваць "супраць". Гэта таксама шанец.

НАКАЗ НАРОДНЫМ ДЭПУТАТАМ

адстаўка -- усім цэнзурным катам,
што гвалцяць нашую культуру --
ад невуцтва і простаздуру!..
-- ...Культурай правіць той, хто піша
раманы, вершы і карціны...
хто вызначае пуцявіны
ў абшар Духоўнага ўзвышша...
і толькі ён — душы ахоўнік —
народу -- прама і адкрыта --
а не праз цэнзарскае сіта --
перадае свой плён духоўны...
Зямлю -- сялянам, і -- навечна!
(каб бюракрат яе ня нішчыў)...
Заводы тым, хто недарэчна --
ад іх адчуджаны фактычна...
А Уладу -- вечнаму Народу!..
Вам, хто на выбарах сапраўдных --
ад мафіёзі апаратных --
адчысьціць грэшную Свабоду!..

(Занатаваў у Калядную ноч падслухаўшы Голас Народу -- Вядзьмак Менскі.)

Да ўвагі групаў падтрымкі! Пад час выбарчай кампаніі на стыхійныя мітынгі не распаўсюджваецца Закон аб парадку арганізацыі і правядзеньня мітынгаў. Групам падтрымкі неабходна паўсюдна арганізоўваць такія масавыя мерапрыемствы, выкарыстоўваючы іх як для агітацыі за прагрэсіўных кандыдатаў, так і для контрагітацыі.

ХРОНІКА

/Працяг са стар. 1/

ж разышліся зьбянтэжанымі: дык былі газы ці не? Камісія Вярхоўнага Савету БССР адназначна заявіла -- не было. Няўжо зноў нахлусіла?

25 студзеня адбылося пасяджаньне моўнай камісіі Беларускага фонду культуры з нагоды лістоў і заяваў жыхароў рэспублікі, у якіх, у прыватнасьці, паведамлялася, што пры правядзеньні Усесаюзнага перапісу насельніцтва некаторыя лічыльнікі вельмі вольна абыйшліся з пытаньнем аб роднай мове. У адпаведную графу заносілася, як правіла, руская мова. Справа ў тым, што перапісчыкі пыталіся не пра родную, а пра мову, прынятую ў сям'і, фармулюючы пытаньні такім чынам, каб людзі назвалі роднай мовай рускую. Растлумачваючы сваё імкненьне да заніжэньня колькасьці беларускамоўных беларусаў, яны спасылаліся і на нейкі інструктаж. Моўная камісія лічыць неабходным апратэставаць вынікі перапісу па БССР у яго моўнай частцы, правесьці выбарковыя кантрольныя праверкі ў розных рэгіёнах БССР і арганізаваць адмысловае апытаньне, прысьвечанае нацыянальна-моўным праблемам. Свае рашэньні камісія выклала ў лісьце ўраду СССР, Вярхоўнаму Савету БССР, Дзяржкамстату СССР, шэрагу грамадскіх арганізацый, друку.

/Працяг на стар. 6/

МАТЭРЫЯЛЫ ДА ПРАЕКТУ ПРАГРАМЫ БНФ «АДРАДЖЭНЬНЕ»

Праграмная камісія Аргкамітэту і экспертныя групы падрыхтавалі новыя разьдзелы Матэрыялаў да праекту Праграмы БНФ "Адраджэньне". Свае прапановы і заўвагі па гэтых разьдзелах групы падтрымкі і прыхільнікі БНФ, усе зацікаўленыя асобы могуць пакідаць дзяжурнаму Аргкамітэта або дасылаць поштай.

САЦЫЯЛЬНАЯ СПРАВЯДЛІВАСЬЦЬ

1. БНФ "Адраджэньне" імкнецца рэальна ажыцьцявіць неад'емнае права чалавека на годнае, сацыяльна стабільнае, матэрыяльна забясьпечанае жыцьцё, на поўнае раскрыцьцё ягоных працоўных, інтэлектуальна-духоўных, творчых здольнасьцяў ў свабодна абранай сьферы дзейнасьці.

2. БНФ лічыць, што ўзровень жыцьця чалавека павінен залежаць не ад ягонай партыйнасьці, пасады, званьня, дыплому, месца жыхарства, а толькі ад ягонага асабістага ўкладу ў стварэньне матэрыяльных і духоўных каштоўнасьцяў. Грамадскія фонды забесьпячэньня павінны разьмяркоўвацца ў залежнасьці ад рэальных патрэбаў чалавека з улікам якасьці і колькасьці ягонай працы. БНФ адкідае ўсялякія формы сацыяльнай дыскрымінацыі па палітычных, рэлігійных, прафесійных ці іншых прыкметах.

3. Усталяваньне сацыяльнай справядлівасьці павінны спрыяць:
- суверэнітэт Рэспублікі ў вырашэньні сацыяльных пытаньняў;
- падвышэньне ўзроўню жыцьця працоўных Рэспублікі, да якога можа прывесьці толькі радыкальная і комплексная эканамічная рэформа (гл. разьдзел "Эканоміка" матэрыялаў да праекту Праграмы БНФ.-- "Навіны" N 2);
- поўная адмена наменклатурных прынцыпаў прызначэньня на партыйныя, дзяржаўныя, ведамасныя пасады і зьвязаных з гэтымі пасадамі сацыяльных прывілеяў: сьпецмагазінаў, сьпецпаліклінік, сьпецсанаторыяў і г.д., іх перадача ў агульнанароднае карыстаньне; прызнаньне грамадскай і палітычнай раўнацэннасьці ўсіх сацыяльных і прафесійных групаў насельніцтва;
- ліквідацыя сацыяльна-культурнай няроўнасьці вёскі і горада, сталіцы і перыферыі, адмена іерархічнай сістэмы іх забесьпячэньня прадуктамі харчаваньня, таварамі шырокага попыту, медыцынскай, культурнай і бытавой абслугай;
- прадуманае, навукова абгрунтаванае разьмяшчэньне прадукцыйных сілаў на тэрыторыі Рэспублікі, недапушчэньне ўтварэньня мегаполісаў (гарадоў-гігантаў), скапленьня прамысловых прадпрыемстваў, раўнамернае разьвіцьцё ўсіх рэгіёнаў і роўныя сацыяльна-культурныя магчымасьці для іхніх жыхароў; упарадкаваньне іміграцыі ў Рэспубліку;
- усталяваньне гарантаванага пражытковага мінімуму для грамадзянаў Рэспублікі, яго рэгулярнае падвышэньне з улікам інфляцыі;
- падвышэньне (за кошт пераразьмеркаваньня прыбыткаў) узроўню жыцьця тых, хто ў выніку інфляцыі і перакосаў у аплаце працы апынуўся за "мяжой беднасьці";
- стварэньне сістэмы кампенсаваньня заработнай платы, пенсіяў, стыпендыяў і іншых выплатаў у сувязі з падвышэньнем цэнаў.

4. БНФ выказвае занепакоенасьць ростам дэфіцыту на прадукты харчаваньня і спажывецкія тавары ў Рэспубліцы і патрабуе:
- дакладнага высьвятленьня прычынаў дэфіцыту і абнародаваньня іх;
- рашучых захадаў для гарантаванага забесьпячэньня жыхароў Рэспублікі дэфіцытнымі таварамі, якія вырабляюцца ў БССР, недапушчэньня іх неабмежаванага вывазу за межы Рэспублікі.

5. БНФ катэгарычна пярэчыць спробам бюракратыі перакласьці сваю віну за крызіс на плечы народу шляхам падвышэньня рознічных цэнаў пад выглядам іх "рэформы".

6. БНФ лічыць, што інтарэсы спажыўца павінны быць вышэйшыя за інтарэсы вытворцы. Для гэтага неабходна:
- рэгулярна інфармаваць насельніцтва БССР пра тое, колькі выраблена тавараў народнага спажываньня і колькі іх паступіла ў рэспубліканскі гандаль, пра якасьць вырабаў;
- устанавіць крымінальную адказнасьць за продаж прадуктаў, якія ўтрымліваюць небясьпечныя для здароўя рэчывы, а таксама дэфектных прамысловых вырабаў; у ацэнцы якасьці тавараў карыстацца сусьветнымі стандартамі.

БНФ будзе спрыяць стварэньню незалежнага Беларускага таварыства спажыўцоў, якое будзе рэальна кантраляваць якасьць, экалагічную чысьціню, колькасьць прадуктаў і спажывецкіх тавараў, што паступаюць у гандлёвую сетку, выяўляць вінаватых у выпуску недабраякасных тавараў, у стварэньні дэфіцыту. Таварыства будзе кантраляваць цэны на тавары шляхам параўнальнага аналізу аднатыпных вырабаў, выдаваць свой друкаваны орган.

7. БНФ выступае:
- за адмену дыскрымінацыйнага па сваёй сутнасьці заніжэньня аплаты некаторых прафесійных групаў насельніцтва: прадстаўнікоў культурна-асьветнай сістэмы, настаўнікаў і выкладчыкаў, малодшага медыцынскага персаналу, інжынерна-тэхнічных работнікаў, творчай інтэлігенцыі і інш.;
- за адмену неабгрунтаванага перыядычнага заніжэньня расцэнак за пэўны аб'ём выкананых работ на дзяржаўных прадпрыемствах;
- за тэрміновае грамадскае абмеркаваньне праекту Закона аб пенсійным забесьпячэньні; за падвышэньне несправядліва нізкага ўзроўню пенсійнага забесьпячэньня адносна сярэдняй заработнай платы; за непасрэдны кантроль грамадскасьці над прызначэньнем персанальных пенсіяў;
- за павелічэньне мінімальных чарговых адпачынкаў да 24-х рабочых дзён для ўсіх працоўных, а таксама вайскоўцаў тэрміновае службы;
- за гарантаваны 40-гадзінны пяцідзённы рабочы тыдзень для ўсіх працоўных.

8. БНФ лічыць, што для вырашэньня жыльлёвай праблемы неабходныя:
- адмена дзяржаўнай поўласьці на жыльлё, якое пераходзіць грамадзянам у спадчыну (у спадчыну павінны пераходзіць і кааператыўныя кватэры), справядлівае разьмеркаваньне дзяржаўнага жыльля пад публічным кантролем;
- залежнасьць платы за дзяржаўнае жыльлё ня толькі ад плошчы кватэраў, але і ад іх якасьці, а таксама ад экалагічнага стану мясцовасьці;
- асобная сістэма платы за звышнарматыўную плошчу дзяржаўнага жыльля;
- нізка- і беспрацэнтавыя крэдыты для індывідуальнага будаўніцтва.

9. БНФ лічыць надзённай сацыяльнай і маральнай задачай адраджэньне вызначальнай ролі сям'і ў грамадстве і яе ўмацаваньне, адзначае асаблівую ролю маці ў сям'і, лічыць выхаваньне дзяцей у сям'і справай важнай і пачэснай, патрабуе юрыдычна прыраўняць выхаваньне дзяцей да іншых відаў грамадска карыснай дзейнасьці. БНФ выступае за скарачэньне ўдвая (пры поўным захаваньні заработнай платы) рабочага дня жанчын, якія выхоўваюць непаўналетніх дзяцей, лічыць неабходным павелічэньне (за кошт пераразьмеркаваньня грамадскіх фондаў) аплочанага дзяржавай адпачынку для выхаваньня і догляду дзіцяці да трох гадоў, а ў пэрсьпектыве -- да школьнага ўзросту. Жанчыны не павінны працаваць на цяжкіх фізічных, падсобных і шкодных для здароўя работах, у начныя зьмены.

Сям'я патрабуе больш істотнай падтрымкі дзяржаўнай сацыяльнай службай, бо для паўнацэннага духоўнага і фізічнага разьвіцьця дзяцей неабходны адпаведны матэрыяльны ўзровень. Дзейсным сродкам дапамогі сем'ям на Беларусі могуць стаць даплаты да заробку або акладу з улікам колькасьці непаўналетніх дзяцей, а таксама ўтварэньне сьпецыяльнага рэспубліканскага Сямейнага фонду для падтрымкі маладых сем'яў. Статысячная чарга на месца ў дзіцячым садку -- ганьба для Рэспублікі. Яе неабходна тэрмінова скараціць да мінімуму, выкарыстоўваючы ўсе магчымасьці для будаўніцтва дзіцячых дашкольных установаў.

10. БНФ канстатуе, што ў дзяржаве адсутнічае колькі-небудзь прадуманая маладзёжная палітыка. БНФ лічыць, што нізкія заробкі моладзі, праца на састарэлым абсталяваньні, абмежаванасьць перспектываў росту, цяжкасьці з атрыманьнем жытла і г.д. вядуць да сацыяльнай апатыі, бездухоўнасьці, прававога нігілізму маладых людзей. Рэспубліка, зацікаўленая ў сваёй будучыні, мусіць выпрацаваць канцэпцыю маладзёжнай палітыкі, якая палегчыць маладым жыцьцёвы старт.

11. БНФ будзе дамагацца:
- устанаўленьня на справе сацыяльнай справядлівасьці ў дачыненьні да пацярпелых салдатаў і афіцэраў -- удзельнікаў афганскай вайны; распаўсюджаньня на іх ільготаў, якімі карыстаюцца ветэраны Вялікай Айчыннай вайны; належнай дапамогі сем'ям палеглых;
- стварэньня рэспубліканскай службы сацыяльнай дапамогі адзінокім састарэлым (асабліва вяскоўцам), ветэранам вайны і працы; кардынальнага паляпшэньня сацыяльна-культурнага забесьпячэньня дзіцячых дамоў, сьпецшколаў і інтэрнатаў, дамоў састарэлых; дзейснай падтрымкі дзяржавай і грамадскасьцю адпаведных фондаў міласэрнасьці; дазволу рэлігійным арганізацыям весьці дабрачынную працу;
- адпаведных умоваў для ўдзелу школьнай і студэнцкай моладзі, пенсіянераў у грамадска карыснай працы;
- стварэньня ўмоваў для сацыяльнай, маральнай, працоўнай, творчай рэабілітацыі інвалідаў;
- прызнаньня прафесійнага статусу высокакласных спартсьменаў, вырашэньня пытаньняў справядлівай аплаты іхняе працы, сацыяльнай адаптацыі пасьля заканчэньня спартыўнай кар'еры;
- усталяваньня законнасьці і сацыяльнай справядлівасьці ў месцах зьняволеньня, папраўча-працоўных установах.

12. У шэрагу раёнаў Рэспублікі працягваецца працэс рэзкага зьмяншэньня колькасьці вясковага насельніцтва. Асабліва нізкі жыцьцёвы ўзровень у гэтых раёнах патрабуе абвясьціць іх зонай найбольшай сацыяльнай увагі. БНФ лічыць, што неабходна выпрацаваць перспектыўную праграму адраджэньня такіх раёнаў, у першую чаргу — усходу Беларусі, і тэрыторый, дзе найбольш праявіліся катастрафічныя вынікі аварыі на Чарнобыльскай АЭС. Мэтазгодна стварыць адпаведныя грамадска-культурныя таварыствы з мэтай кансалідацыі выхадцаў з небясьпечных, радыяактыўна забруджаных зонаў для вырашэньня сацыяльных пытаньняў і захаваньня культурнай самабытнасьці.

13. У барацьбе за дасягненьне сацыяльнай справядлівасьці БНФ разьлічвае на супрацоўніцтва з дзяржаўнымі і грамадскімі арганізацыямі, найперш з прафсаюзамі Рэспублікі. БНФ заклікае беларускія прафсаюзы не допусьціць далейшага падвышэньня цэнаў і зьніжэньня жыцьцёвага ўзроўню народу, распрацаваць уласную праграму абароны правоў працоўных. БНФ лічыць неабходным прыняцьце Закона аб прафесійных саюзах, які б гарантаваў свабоду ўтварэньня і самастойнасьць такіх арганізацыяў у Рэспубліцы.

ЭКАЛОГІЯ

Сацыяльна-эканамічны прагрэс і духоўнае адраджэньне народу ня маюць сэнсу, калі пад пагрозай яго фізічнае існаваньне. Экалагічны стан многіх раёнаў Беларусі дасягнуў небясьпечнай мяжы і ўвесь час пагаршаецца, навакольнае асяродзьдзе становіцца непрыдатным для жыцьця. Звыш усялякай меры загазаваныя многія гарады. На кожнага жыхара Рэспублікі прыпадае па некалькі цэнтнераў шкодных выкідаў у год. Ідуць кіслотныя дажджы. Атрутныя рэчывы, у тым ліку нітраты і іртутныя злучэньні ўсё часьцей трапляюць у прадукты харчаваньня, грунтовыя і падземныя воды. Значная частка тэрыторыі Рэспублікі ў выніку аварыі на Чарнобыльскай АЭС забруджана доўгатрывалымі радыёнуклідамі, што ўжо выклікаць ракавыя захворваньні, цяжкія генетычныя парушэньні. Але гэты тып забруджаньня міма не кантралюецца, яго памеры і небясьпека для здароўя хаваюцца ад насельніцтва.

Страцілі чысьціню воды рэк і азёраў. Па-драпежніцку нішчацца лясы Беларусі, запаведныя пушчы. Ідзе татальная непрадуманая меліярацыя. Стала бракаваць вільгаці, многія землі перасохлі. У такіх умовах немагчымы ані здаровы лад жыцьця, ані аптымістычны погляд у будучыню.

Эканамічныя і адміністратыўныя захады слаба дапамагаюць ахове прыроды. Галоўная прычына гэтага -- дыктат саюзных міністэрстваў і ведамстваў, адносіны бюракратыі да Рэспублікі як да нарыхтоўчай канторы,

/Працяг на стар. 4/

/Працяг са стар. 3/

МАТЭРЫЯЛЫ ДА ПРАЕКТУ ПРАГРАМЫ БНФ «АДРАДЖЭНЬНЕ»

беспакаранасьць адміністрацыі на месцах. Недастатковы кантроль за станам прыроды, экалагічная неадукаванасьць і палітычная пасіўнасьць насельніцтва толькі замацоўваюць такое становішча.

1. БНФ "Адраджэньне" выступае за стварэньне на Беларусі здаровага навакольнага асяродзьдзя, за комплекснае і ашчаднае прыродакарыстаньне, за эфектыўную сістэму аховы прыроды і яе рэсурсаў.

2. Кожны чалавек мае натуральнае канстытуцыйнае права на здаровае жыцьцёвае асяродзьдзе. Каб забясьпечыць гэтае права, БНФ лічыць неабходным:

- дамагчыся поўнага суверэнітэту Рэспублікі ва ўсіх пытаньнях разьмяшчэньня вытворчасьцяў на яе тэрыторыі, у іншых зьвязаных з экалогіяй пытаньнях;
- патрабаваць ад міністэрстваў і ведамстваў поўнай кампенсацыі шкоды, нанесенай прыродзе і насельніцтву Беларусі;
- забясьпечыць поўную публічнасьць у экалагічных пытаньнях, шырока інфармаваць насельніцтва пра сапраўдны экалагічны стан прыроды і жыцьцёвага асяродзьдзя ў кожнай вобласьці, раёне, горадзе, вёсцы. Асабліва гэта датычыць раёнаў, пацярпелых ад радыяцыйных выкідаў Чарнобыля;
- увесьці для ўсіх без выключэньня галінаў народнай гаспадаркі плату за прыродныя багацьці, што прымусіць гаспадарнікаў дбаць пра эканомнае спажываньне прыродных рэсурсаў;
- умацніць крымінальную адказнасьць за раскраданьне, марнатраўства прыродных рэсурсаў, пагаршэньне экалагічнага стану жыцьцёвага асяродзьдзя, зьнішчэньне прыроды;
- ..варыць на ўсіх прадпрыемствах прыродаахоўныя фонды;
- падрыхтаваць і ўвесьці рэспубліканскія нарматыўныя параметры чысьціні асяродзьдзя, якія б адпавядалі сусьветным стандартам;
- узаконіць абавязковую навукова-экалагічную экспертызу на стадыі тэхніка-эканамічнага абгрунтаваньня ўсіх без выключэньня народна-гаспадарчых праектаў, ажыцьцяўленьне якіх здольна ўплываць на стан прыроды;
- шырока і публічна абмяркоўваць планаваньня буйныя непрадпрыемствы, зьвязаныя з выкарыстаньнем прыродных рэсурсаў, праекты, выкананьне якіх можа ўплываць на якасьць асяродзьдзя і здароўе насельніцтва, праводзіць грамадскія экалагічныя экспертызы гэтых праектаў;
- спыніць драпежніцкую эксплуатацыю прыроды дзеля хвіліннай карысьці ў сельскай гаспадарцы, для чаго найперш вярнуць селяніну юрыдычны і эканамічны статус сапраўднага гаспадара зямлі; прывесьці ў адпаведнасьць з экалагічнымі патрабаваньнямі тэхналогію прамысловай жывёлагадоўлі, непамерна сканцэнтраванай у буйных комплексах; наладзіць вытворчасьць якасных і чыстых харчовых прадуктаў; адмовіцца ад татальнай хімізацыі сельскае гаспадаркі, эканамічна зацікавіць земляробаў у біялагічных спосабах аховы расьлінаў, прыярытэтна разьвіваць навуковую методыку біяаховы;
- пільна кантраляваць наяўнасьць шкодных рэчываў у сельскагаспадарчай прадукцыі; пазначаць на ўпакоўцы, на тары, і ў вітрынах каларыйнасьць харчовых прадуктаў, утрыманьне ў іх нітратаў, пестыцыдаў, радыенуклідаў; забясьпечыць прадуктовыя крамы прыборамі для экспрэс-аналізу па жаданьні пакупнікоў; увесьці розныя закупныя цэны на чыстыя і параўнальна чыстыя прадукты харчаваньня; не дапускаць у продаж радыяцыйна і хімічна забруджаных прадуктаў;
- пазбавіць меліяратараў цэнтралізаванага фінансаваньня, каб вытворцы сельскагаспадарчае прадукцыі самі заказвалі меліярацыйныя працы і аплочвалі іх адпаведна якасьці. Усе меліярацыйныя працы павінны праектавацца і выконвацца пад пільным экалагічным наглядам;
- прызнаць наяўную практыку асушэньня тарфянікаў, разворваньне паплавоў, абвалаваньне рэк, у першую чаргу Прыпяці, пры адначасовым запусьценьні і зьмярдненьні старых ворных земляў палітыкай часовага посьпеху, драпежніцкай формай гаспадараньня за кошт інтарэсаў нашчадкаў. Скіраваць асноўныя намаганьні меліяратараў на рэгенерацыю і рэкультывацыю сельскагаспадарчых плошчаў, на аднаўленьне і падвышэньне іх урадлівасьці, упарадкаваньне дарог і інш.;
- не дапусьціць неабгрунтаванага шырокага асушэньня земляў на Віцебшчыне, дамагацца рацыянальнага гаспадарчага разьвіцьця гэтага краю, разьвіваць яго таксама як курортную зону рэспублікі з сеткай санаторных установаў і турыстычных базаў;
- распрацаваць правілы захаваньня і рэканструкцыі сельскіх ландшафтаў, далучыўшы да гэтае працы прадстаўнікоў біялагічных, геолага-геаграфічных і грамадскіх навукаў. Практыка "спрамэньня", а фактычна зьнішчэньня сельскіх ландшафтаў дзеля часовай эканамічнай карысьці засьведчыла сваю неабгрунтаванасьць і шкоднасьць;
- наладзіць дзейсную сістэму абавязковай і ўсебаковай прыродаахоўнай адукацыі на ўсіх ступенях навучаньня, фармуючы экалагічную самасьвядомасьць, адказнасьць перад нашчадкамі за стан прыроднага асяродзьдзя.

3. БНФ лічыць недапушчальнай цяперашнюю канцэнтрацыю ў Рэспубліцы хімічных і іншых экалагічна небясьпечных вытворчасьцяў. Яна прывяла да ўтварэньня згубных для чалавека і ўсяго жывога зонаў па ўсёй тэрыторыі Беларусі (Салігорск, Наваполацк, Гродна, Магілёў, Мазыр, Мінск і інш.). БНФ -- за абвяшчэньне гэтых раёнаў зонамі экалагічнай небясьпекі і кардынальнае аздараўленьне асяродзьдзя ў іх. БНФ патрабуе закрыць наяўныя і не будаваць на Беларусі новыя экалагічна агрэсіўныя прадпрыемствы і электрастанцыі, у тым ліку надзвычай шкодныя для здароўя чалавека і асяродзьдзя біяхімічныя заводы па вытворчасьці БВК (бялкова-вітамінных канцэнтратаў) і кармавых антыбіётыкаў. Ад выкарыстаньня гэтых канцэнтратаў ужо адмовіліся ў большасьці краінаў сьвету, бо яны адмоўна ўплываюць на генафонд жывёлы. БНФ дамагаецца закрыцьця Наваполацкага завода БВК, спыненьня будаўніцтва Скідзельскага і Драгічынскага біяхімічных заводаў, іх перапрафіляваньня.

4. Неабходна цалкам выключыць магчымасьць шкодных выкідаў у паветра, ваду і зямлю з усіх прамысловых, сельскагаспадарчых і іншых аб'ектаў. Новыя прадпрыемствы трэба ўводзіць у дзеяньне толькі пры наяўнасьці замкнутых цыклаў водакарыстаньня і надзейных паветраных фільтраў. Калі экалагічную чысьціню гарантаваць немагчыма, аб'екты трэба перапрафілёўваць.

5. Для ліквідацыі вынікаў аварыі на Чарнобыльскай АЭС неабходна:

- рассакрэціць і даць аб'ектыўную інфармацыю пра радыяцыйную абстаноўку ў гэтай зоне і ў цэлым па рэспубліцы, пастаянна публікаваць у друку аб'ектыўныя карты ўзроўняў радыеактыўнай заражанасьці тэрыторыі Беларусі. Тэрмінова скласьці і апублікаваць грунтоўныя парады, як берагчыся ад радыяцыі, харчавацца, жыць і працаваць на радыяцыйна забруджанай тэрыторыі;
- абвясьціць зонай экалагічнага бедства ўсе тэрыторыі Беларусі, дзе пасьля Чарнобыля радыяцыйны фон павялічыўся ў шмат разоў. Зьвярнуцца да Сусьветнай арганізацыі аховы здароўя, да іншых міжнародных арганізацыяў з заклікам аб дапамозе;
- увесьці ў шырокае карыстаньне сродкі індывідуальнага радыяцыйнага кантролю асяродзьдзя і прадуктаў харчаваньня, наладзіць свабодны продаж якасных дазіметраў усім грамадзянам і бясплатнае іх разьмеркаваньне ў радыяцыйна небясьпечных раёнах; разьмясьціць у гэтых раёнах неабходную колькасьць лічыльнікаў іянізацыі для ўліку ўнутранага абпраменьваньня, якое чалавек атрымлівае з вадой, паветрам і прадуктамі харчаваньня і якое цяпер фактычна не ўлічваецца;
- кантраляваць узровень забруджанасьці асяродзьдзя доўгатрывалымі радыенуклідамі, забясьпечыць радыяметрычную службу адпаведнай высокаадчувальнай апаратурай, распачаць тэрміновую прафілактыку людзей і жывёлы супраць узьдзеяньня доўгатрывалых радыенуклідаў;
- рашуча асудзіць і не дапускаць надалей антычалавечую практыку адміністрацыйнага і эканамічнага прымушэньня людзей жыць у раёнах з падвышанай радыяцыйнай небясьпекай; асабліва недапушчальнае пражываньне там дзяцей;
- распрацаваць і апублікаваць праграму пасьлядоўнай і эфектыўнай дэзактывацыі радыяцыйна забруджаных раёнаў Рэспублікі, устанавіць грамадскі кантроль за ходам выкананьня праграмы;
- вылучыць неабходныя дадатковыя сродкі з дзяржбюджэту СССР на ліквідацыю вынікаў аварыі на Беларусі, на экалагічнае і сацыяльнае адраджэньне пацярпелых раёнаў;
- забараніць вытворчасьць сельскагаспадарчай прадукцыі ў радыяцыйна забруджаных зонах;
- прыцягнуць да суровае крымінальнай адказнасьці асобаў, вінаватых у злачынствах перад народам: ва ўтойваньні сапраўднай небясьпекі вынікаў чарнобыльскай аварыі для Беларусі, у дэзінфармацыі і дэзарыентацыі насельніцтва, у непрыняцьці неабходных захадаў для радыяцыйнай аховы людзей і асяродзьдзя, у грубых парушэньнях радыяцыйнай, экалагічнай дысцыпліны;
- увесьці на ўсіх тэрыторыях, дзе падвышаны радыяцыйны фон, даплаты і льготы насельніцтву за радыяцыйную шкоднасьць;
- улічваючы экстрэмальны радыяцыйны стан Рэспублікі, і тое, што Беларусь на дзясяткі гадоў наперад атрымала небясьпечныя дозы радыеактыўнага заражэньня, а многія яе раёны сталі наогул непрыдатныя для жыцьця, БНФ патрабуе абвясьціць мараторый (забарону) на будаўніцтва АЭС любога тыпу на тэрыторыі Беларусі і блізка яе межаў на неабмежавана працяглы час. БНФ выступае за закрыцьцё Чарнобыльскай і Смаленскай АЭС, далучаецца да грамадскага руху Літвы за неадкладную кансервацыю і дэмантаж Ігналінскай АЭС, пабудаванай у непасрэднай блізкасьці ад БССР. БНФ -- за абвяшчэньне ў перспектыве Беларусі бяз'ядзернай зонай.

6. Немагчымасьць у бліжэйшае стагодзьдзе цалкам пазбавіцца ад радыяцыйнага забруджаньня патрабуе асаблівай увагі да экалагічных праблемаў Беларусі. Самы разумны крок -- адмовіцца ад будаўніцтва тут новых экалагічна агрэсіўных прамысловых і энергетычных аб'ектаў.

7. Альтэрнатыву будаўніцтву АЭС неабходна шукаць у распрацоўцы энергазьберагальных тэхналогіяў, у выкарыстаньні энергіі вадасховішчаў, ужо пабудаваных на сярэдніх і малых рэках, у будаўніцтве ветраных і сонечных рухавікоў, у адшуканьні прынцыпова новых крыніцаў энергіі, здольных замяніць небясьпечныя для чалавека (атамныя і інш.), у разьвіцьці эканомікі, адпаведнай энергетычным, сыравінным і людскім рэсурсам Рэспублікі.

8. БНФ выступае за стварэньне ў кожным раёне, горадзе, паселішчы Рэспублікі грамадскіх экалагічных камітэтаў.

9. БНФ выступае за падвышэньне статусу і адміністратыўна-прававых магчымасьцяў Дзяржкампрыроды БССР, будзе падтрымліваць органы аховы прыроды, дамагацца іх укамплектаваньня кампетэнтнымі сьпецыялістамі. БНФ будзе супрацоўнічаць з дзяржаўнымі ўстановамі, партыйнымі і гаспадарчымі органамі, навуковымі калектывамі, калі яны будуць праяўляць ініцыятыву ў справе аховы прыроды і эканоміі прыродных рэсурсаў, укараненьня малаадыходных і безадыходных тэхналогіяў, перапрафіляваньня або закрыцьця шкодных аб'ектаў.

БНФ падтрымлівае экалагічны рух у суседніх савецкіх рэспубліках і краінах, накіраваны на развязаньне буйных экалагічных праблемаў, што закранаюць інтарэсы ўсяго насельніцтва нашага рэгіёну Еўропы.

АХОВА ЗДАРОЎЯ

БНФ "Адраджэньне" канстатуе, што перад народам Беларусі можа паўстаць рэальная пагроза фізічнай і духоўнай дэградацыі, калі не будуць прынятыя рашучыя захады дзеля паляпшэньня здароўя людзей. Прычыны трывожнага стану аховы здароўя ў Рэспубліцы трэба шукаць у грамадска-палітычным крызісе, узьніклым на глебе антыдэмакратычных метадаў кіраваньня. Гэты крызіс абвастрыў эканамічныя, экалагічныя, сацыяльныя, духоўныя праблемы. Людское здароўе нішчаць забруджаныя шкоднымі рэчывамі паветра, вада і прадукты, благая структура харчаваньня, яго нізкая якасьць, антыгуманныя адносіны да чалавека як да вінціка каманднага-адміністратыўнай машыны. Зьнізілася нараджальнасьць. На Беларусі, дзе традыцыйна моцны быў дух цьвярозасьці, распаўсюдзілася п'янства, пашыраецца наркаманія.

Матэрыяльна-тэхнічная база ўстановаў аховы здароўя, аснашчанасьць іх медыцынскім абсталяваньнем, забясьпечанасьць лекамі не адпавядаюць сучасным патрабаваньням. На многіх прадпрыемствах пры арганізацыі працы парушаюцца санітарна-гігіенічныя нормы, лячэбна-аздараўленчая работа фармальная і недастатковая, не ахоплівае ўсіх працаўнікоў. Санітарна-асьветная прапаганда здаровага ладу жыцьця не дасягае мэты, бо замалы выбар варыянтаў праводжаньня вольнага часу.

Абыякавасьць многіх да свайго здароўя тлумачыцца іхнай сацыяльнай апатыяй, нізкай агульнай культурай, адсутнасьцю матэрыяльных стымулаў да захаваньня здароўя.

Існуе супярэчнасьць паміж вызначальнымі прын-

/Працяг на стар. 5/

«Божа, блаславі нашую зямлю...»

Колькасьць лістоў, якія за апошні час атрымаў Аргкамітэт, ужо пераваліла за тысячу. Кароткая падборка ў "Навінах" -- кропля ў гэтым моры. На жаль, мы ня маем магчымасьці апублікаваць усё, але можам запэўніць, што ніводзін з вашых лістоў не застанецца па-за ўвагаю. Вялікі дзякуй за падтрымку, клопат і жаданьне спрычыніцца да справы адраджэньня Бацькаўшчыны.

Будзьце стойкімі, бо на шляху сустрэнеце шмат цяжкасьцяў. Я ўпэўнены, што БНФ атрымае моцную падтрымку народу.

Падумайце ўсе, каб сяброў Аргкамітэту спачатку не разьядналі, а потым маральна не разьбілі па адным.

Абапірайцеся на народ. Ня толькі на беларускі, але на ўсіх, хто жыве на Беларусі — калі сярод іх ня будзе саюзьнікаў, дык хаця ворагаў не нажыць.

Ул.Котаў, Магілёўская вобл.

У нас адбываюцца вялікія справы. Але ўсё можа вельмі сумна скончыцца. Хаця б вы, нашыя браты, калі сапраўды браты, сталі з намі побач. Мы створым групу падтрымкі Беларускага Народнага Фронту з рыжскіх беларусаў. Зараз альбо ніколі — нічога страціць мы ня можам.

Божа, блаславі нашую зямлю,
Божа, блаславі вешую зямлю!
Трымайцеся! Мы з вамі, вы з намі.

М.Санто, Рыга.

Праграма Беларускага Народнага Фронту павінна быць скіраваная ў асноўным на абуджэньне самасьвядомасьці народа. Паколькі сьвядомасьць была згубленая разам з мовай, пытаньні мовы і культуры павінны заняць у ёй важнае месца. Праграму адраджэньня нацыянальнай годнасьці трэба разьлічваць на некалькі гадоў. Вялікае значэньне для прабуджэньня ад сьпячкі маюць публікацыі ў друку /такія, як артыкулы В.Быкава/, а таксама ўдзел у мітынгах накшталт 30 кастрычніка.

Змаганьне за перабудову і адраджэньне беларускай культуры — гэта па сутнасьці адно і тое ж, хаця і цалкам зразумела, што ападленьне народа, якое адбываецца са згубленьнем яго нацыянальнай незалежнасьці /вы- з Адама Міцкевіча/, на Беларусі зайшло даволі далёка. Гэта трэба ўлічваць.

Зважаючы, што наша цывілізацыя зьяўляецца зрокавай, трэба распачаць змаганьне за пераклад усіх рэкламаў, шыльдаў, аб'яваў і г.д. на беларускую мову. Гэта асабліва дапаможа моладзі. Размова ідзе толькі пра вяртаньне таго, што адабралі ў народа, і без чаго ён ня можа заставацца нацыяй.

Група падтрымкі з НВТА "Белбуднавука", Мінск.

Свае веды і вопыт мы можам укласьці ў распрацоўку Праграмы БНФ "Адраджэньне" па рэформе народнай адукацыі /нам патрэбная такая сістэма адукацыі, якая б абапіралася на традыцыі нацыянальнай педагогікі і культуры/, у адраджэньне беларускіх традыцыйных сьвятаў, усіх лепшых традыцыяў беларускага народу.

Група падтрымкі з Беларускага дзяржаўнага музею народнай архітэктуры і побыту, Мінск.

Думаецца, што вялікае значэньне для справы перабудовы мела б стварэньне пры БНФ "Адраджэньне" незалежных ад партыйнай улады органаў кантролю за выкананьнем заканадаўства, захаваньнем сацыяльнай справядлівасьці і інш. Лічым, што без дапамогі ўсяго народа КПСС сама не пазбавіцца ад працаўнікоў перабудовы, ад вынікаў сталіншчыны і брэжнеўшчыны. Хочам зьвярнуць вашую ўвагу яшчэ і на тое, што ў многіх людзей пасьля сталінскай прапаганды, дый па віне некаторых цяперашніх ідэолагаў, узьнікае блытаніна: што такое нацыяналізм і што такое адраджэньне нацыі. Нас адпалохваюць ад БНФ нацыяналізмам. Адраджэньню беларускай нацыі шмат дапамаглі б артыкулы ў газетах на гэтую тэму, а таксама чытаньне лекцыяў і правядзеньне адпаведных дыспутаў.

Група падтрымкі з завода імя Вавілава, Мінск.

Група падтрымлівае агульныя палажэньні Маніфесту Аргкамітэту БНФ ад 19 кастрычніка, аднак пункт аб статусе беларускай мовы лічыць заўчасным і невыгодным з пункту погляду сацыяльнай шырыні БНФ. /Цяперашняя прамысловая культура прышчэпленая бальшавікамі, а яе носьбіты былі з рускамоўных цэнтраў, таму пункт аб дзяржаўнасьці беларускай мовы будзе актуальны пасьля набыцьця адноснай эканамічнай аўтаноміі./

Група падтрымкі вядзе дэмакратычную прапаганду на камбінаце. З практыкі: растлумачыць нават рабочым-беларусам неабходнасьць дзяржаўнасьці беларускай мовы немагчыма. Апрача таго, усе яны, як звычай, унутраныя мігранты: гараджане ў першым пакаленьні, зьвязаныя з камбінатам ня толькі працай, але і спадзяваньнямі на жытло, дзіцячы садок і г.д. Іншымі словамі, рабочыя — уласнасьць камбінату. Таму мы мяркуем, што са сьцягоў БНФ неабходна ч а с о в а зьняць пункт аб статусе беларускай мовы.

Група падтрымкі з Мінскага камвольнага камбінату.

Група падтрымкі, у складзе якой на дадзены момант 33 чалавекі, лічыць мэтазгодным у праекце Праграмы БНФ "Адраджэньне" улічыць наступнае:

- выдаць падручнікі ўсіх прадметаў на беларускай мове, пашырыць выкладаньне ў ВНУ, тэхнікумах, ПТВ і школах /з І-га класа/ на беларускай мове;
- надаць беларускай мове статус дзяржаўнай;
- стварыць сапраўдны Нацыянальны музей і адпаведныя музеі ў месцах нараджэньня або дзейнасьці лепшых сыноў нацыі ад летапісных часоў да нашых дзён;
- усе публічныя афіцыйныя прамовы прадстаўнікоў партыйна-адміністратыўнага апарату павінны гучаць на беларускай мове;
- вярнуць старыя назвы населеным пунктам;
- выпрацаваць методыку вызначэньня ўзроўню жыцьця насельніцтва;
- забясьпечыць заканадаўчае афармленьне і публічнае тлумачэньне функцыяў апарату ўлады /ролю, прызначэньне, правы, парадак абскарджаньня дзеяньняў, справаздачнасьць/;
- зрабіць публічным парадак прыняцьця ўсіх законаў, распрацаваць методыку іх абмеркаваньня; праводзіць рэферэндумы па асабліва важных пунктах законаў.

Група падтрымкі з Інстытута прыкладной фізікі АН БССР, Мінск.

Каб захаваць нашую мову, магчыма, ёсьць сэнс перайсьці на беларускі лацінскі алфавіт, які часта ўжываўся ў заходнебеларускіх выданьнях. Як паказвае жыцьцё, народы Закаўказьзя і Прыбалтыкі, якія зьбераглі свой алфавіт, зьбераглі і мову. Зразумела, па гэтым пытаньні свае меркаваньні павінны выказаць усе зацікаўленыя.

Цяпер наконт беларускай сімволікі: "Пагоні" і бела-чырвона-белага сьцягу. На мой погляд, гэта наш нацыянальны гонар, бо "Пагоню" на сваіх гербах мелі шмат якія беларускія гарады. У прыбалтыйскіх рэспубліках гэтае пытаньне вырашана ўладай на карысьць нацыянальнай сімволікі.

Ю.Зубрыцкі, Бабруйск.

Блізка каля вёскі Падулічы, за 600 метраў, былі пабудаваныя склады, прызначаныя спачатку на захаваньне мінеральных угнаеньняў, а пасьля -- бязводнага аміяку. Склады належаць Чэрвеньскаму раённаму аб'яднаньню "Сельгасхімія". У гэтай мясьціне знаходзіцца і асфальта-бетонны завод Бярэзінскага дарожна-будаўнічага ўчастку № 31.

Экалагічнае становішча ў навакольных вёсках, дзе жыве каля 900 чалавек, змушае шукаць ратунку. Супраць людзей і прыроды вядзецца спустошальная хімічная вайна.

/Працяг на стар. 6/

/Працяг са стар. 4/

МАТЭРЫЯЛЫ ДА ПРАЕКТУ ПРАГРАМЫ БНФ «АДРАДЖЭНЬНЕ»

цыпамі аховы здароўя -- яе бясплатнасьцю, агульнадаступнасьцю -- і прынцыпам захаваньня справядлівасьці.

БНФ лічыць, што вярнуць грамадству фізічнае здароўе можна толькі тады, калі ўсе будуць зацікаўленыя ў здароўі кожнага, калі прадпрыемствы будуць мець дзейсныя эканамічныя і маральныя стымулы да захаваньня здароўя чалавека, калі такія стымулы будзе мець сам чалавек.

Барацьба за здароўе народа — гэта барацьба з адміністрацыйна-бюракратычнай сістэмай, змаганьне за духоўнае аздараўленьне грамадства, за выкараненьне сацыяльна-эканамічных прычынаў захворваньняў.

1. Ахова здароўя жыхароў Беларусі павінна быць суверэннай справай Рэспублікі. Цэнтралізацыя сістэмы медыцынскай дапамогі, жорсткая рэгламентацыя арганізацыйных формаў і фінансаваньня аховы здароўя даказалі сваю неэфектыўнасьць. Вырашаць практычныя задачы аховы здароўя павінны мясцовыя Саветы.

2. Неабходна ўдвая павялічыць долю дзяржаўных выдаткаў на ахову здароўя ў бюджэце Рэспублікі; паменшыць непрадукцыйныя выдаткі на кіраўнічы апарат, што дазволіць паступова выйсьці на ўзровень эканамічна разьвітых краінаў.

3. Грамадзянам павінен быць гарантаваны ўзровень бясплатнай медыцынскай абслугі, адпаведны стандартам і рэкамендацыям Сусьветнай арганізацыі аховы здароўя. Прынцып сацыяльнай справядлівасьці мае на ўвазе роўныя магчымасьці атрыманьня медыцынскай дапамогі для кожнага. Кіраўнікі Рэспублікі, іншыя наменклатурныя работнікі павінны лячыцца ў тых за клініках, дзе і астатнія грамадзяне.

4. Неабходна ўвесьці эканамічныя прынцыпы аплаты дзейнасьці медыцынскіх установаў. Аплата канкрэтных відаў іхняе працы павінна ісьці з дзяржбюджэту, з фондаў сацыяльнага страхаваньня, бюджэтаў прадпрыемстваў, арганізацыяў, установаў. Для гэтага патрэбна вызначыць кошт усіх відаў медыцынскай дапамогі і абслугі.

5. Пры Саветах павінны быць створаны сьпецыяльныя страхавыя ўстановы, якія б займаліся аплатай лісткоў непрацаздольнасьці. Варта ўкараніць індывідуальнае сацыяльнае страхаваньне ня толькі на нявечасны выпадак (траўма, атручаньне), але і на любое захворваньне.

6. Пры захворваньнях, выкліканых дрэннымі ўмовамі працы ці шкодным асяродзьдзем, лячэньне трэба праводзіць за кошт вінаватых установаў і прадпрыемстваў.

7. Неабходна практыкаваць правядзеньне рэферэндумаў сярод насельніцтва Рэспублікі па найважнейшых пытаньнях аховы здароўя. Мэтазгодна пры мясцовых Саветах ствараць выбарныя камісіі для кіраўніцтва аховай здароўя.

8. Неабходна ўвесьці дыферэнцыяцыю аплаты працы медработнікаў. Пры пераходзе медыцынскіх установаў на гаспадарчы разьлік трэба забясьпечыць кожнаму жыхару Рэспублікі права вольнага выбару доктара і клінікі.

9. Насьпела стварэньне сучасных цэнтраў дыягностыкі, лячэньня і рэабілітацыі ва ўсіх рэгіёнах Рэспублікі.

10. Неадкладна трэба распачаць ў школах абавязковае выкладаньне асноваў медыцынскай і бытавой прафілактыкі захворваньняў і траўматызму, фізіялогіі агульнага і полавага разьвіцьця, асабістай і сацыяльнай гігіены, аказаньня першай медыцынскай дапамогі. Выкладаньне даручаць толькі медыцынскім работнікам з вышэйшай адукацыяй.

11. БНФ -- за стварэньне грамадскіх фондаў для падтрымкі народных і нетрадыцыйных кірункаў у медыцынскай навуцы і практыцы.

12. Асаблівай увагі патрабуе ахова здароўя дзяцей. Цяжарныя жанчыны павінны праходзіць прафілактычны курс у санаторных умовах. Патрэбна сетка медыка-генетычных кансультацыяў. Неабходна значна павялічыць колькасьць дзіцячых садкоў і школаў санаторнага тыпу.

13. Праца медыцынскіх навукова-дасьледчых установаў павінна фінансавацца паводле заказаў практычнай медыцыны, фундаментальныя дасьледаваньні трэба праводзіць дзяржаўным коштам.

14. БНФ лічыць неабходным тэрміновыя і эфектыўныя захады для прадухіленьня эпідэміі СНІД у Рэспубліцы:

- шырокае тлумачэньне сьмяротнай небясьпекі СНІД, пастаяннае інфармаваньне пра становішча з гэтай хваробай у БССР;
- абавязковае тэставаньне замежных грамадзянаў, што прыязджаюць у БССР больш чым на месяц, рашучыя меры дзеля абавязковага тэставаньня на СНІД групаў рызыкі (прастытутак і інш.);
- арганізацыя выпуску аднаразовых шпрыцоў і іншага інструментарыю для медыцынскіх установаў Рэспублікі;
- больш суровыя пакараньні работнікаў аховы здароўя, сферы абслугі, вінаватых у парушэньні проціэпідэмічнага рэжыму (правілаў дэзінфекцыі, стэрылізацыі);
- тэрмічнае абеззаражваньне ўсёй донарскай крыві.

15. БНФ лічыць важным сродкам аховы здароўя, вяртаньне Рэспублікі да мясцовага часу, адмененага ў 1930 годзе. Медыцынскія дадзеныя сьведчаць, што розьніца паміж прынятым цяпер дэкрэтным і геаграфічным (паясным) часам парушае прыродны рытм біялагічных працэсаў у арганізме чалавека, сутачных зьменаў актыўнасьці, фазаў сну і г.д.

/Працяг са стар.5/

"БОЖА, БЛАСЛАВІ НАШУЮ ЗЯМЛЮ"...

Пастаянныя ўцечкі аміяку ў час перакачкі, моцны пах атруты, слупы пылу ад мінеральных угнаеньняў, чорны дым асфальта-бетоннага заводу — бязьлітасны наступ на жыцьцё. Летась лісьце ў садах распусьцілася і пажухла, ссохла бацьвіньне бульбы, зьніклі птушкі і пчолы. Зьвялі кветкі нават у хатах. Людзі хаваліся ад аміяку і пылу: падвойныя рамы вокнаў не вымалі ўлетку. У некаторых гаспадароў пала жывёла.

Нашыя вёскі чакае яшчэ горшая будучыня. У зоне, дзе месьцяцца склады бязводнага аміяку, база мінеральных угнаеньняў, дзе пастаянна ігнаруюцца правілы эксплуатацыі падобных аб'ектаў, мяркуюць пабудаваць буйны склад ядахімікатаў. Кіраўніцтва абласнога аб'яднаньня "Сельгасхімія" хоча ажыцьцявіць сваю ідэю дзеля забесьпячэньня ядахімікатамі ўсіх гаспадарак Мінскай вобласьці.

Просім Вас дапамагчы спыніць бяздумнае рашэньне ведамства, не дапусьціць экалягічна небясьпечнага будаўніцтва. Раённая інсьпекцыя па ахове прыроды, санітарна-эпідэміялагічная станцыя не падпісалі акту, не згадзіліся з выбарам месца. Але нам вядома, што гэты дакумент падпісаў М.Дзяруга, намесьнік старшыні абласнога камітэту па ахове прыроды. Чаму наогул такое магчыма без нашае згоды?

Жыхары вёсак Падулічы, Старыя Дарогі, Старыя Ляды, Луч, Рэчкі Лядзенскага сельсавету Чэрвеньскага р-ну; 64 подпісы.

●

"СОВЕТСКИЙ СТУДЕНТ", 12.1.89, Горацкая акадэмія.

ЕВГЕНИЙ МАЖУГИН

«Партийная организация мехфака осуждает всякие, так называемые, народные фронты».
Из протокола партийного собрания мехфака. (Цитата по памяти.)

ПАДАЎЛЯЮЧАЯ БОЛЬШАСЦЬ

Дарагія вы нашы пісьменнікі,
Вы ў сталіцах цішэй, а то вас
У рукі возьмуць мае супляменнікі,
Ды прыстрояць ураз пад абцас,

Ды прыгнечуць яшчэ й пастановаю
«Па пытанню...», «У святле...», ці «Наконт...»,
Дзе запішуць дубовымі словамі,
Што Народны не трэба нам фронт.

Хоць пра фронт мы нічога не ведаем,
Хто ў ім ёсць і куды нас заве,
Штось па радыё чулі, як снедалі,
Ці то ў Мінску ён, ці то ў Саве.

Забаронім!
Хто — за? — Падаўляюча.
І ад шчасця на воку сляза.
Дай яшчэ нам каманду, начальнічак,
Мы — за! Мы — за! Мы — за!

●

Шаноўныя сябры! Парайце, як быць? У нас жа кандыдатаў прызначаюць зьверху, як і раней было... 24 сакавіка — выбары, а мы яшчэ ня ведаем, хто вылучаны. Што рабіць? Нашая вёска жыве па-старому: Народны Фронт ніхто не падтрымлівае, бо ўсе баяцца непрыемнасьцяў, мяне лічаць "чокнутай". Так крыўдна, што я нічым не магу дапамагчы, саматужнік-адзіночка...

Сёньня, 30 студзеня, зайшла наўмысна ў Ільлянскі сельсавет да старшыні і спыталася, за каго будзем галасаваць. Яна сама паціскае плячыма, маўляў, выклікаў першы сакратар райкама і назваў кандыдатуры "зьверху": Калачык, былы старшыня калгаса "Сьветлы Шлях" Маладзечанскага раёну, і другая кандыдатура — Таразевіч. Што рабіць???

Т.Варславан, Мінская вобл.

●

Як разумець такое? 21 студзеня ў газеце "Вячэрні Мінск" было надрукаванае паведамленьне пра вылучэньне кандыдатам у дэпутаты па тэрытарыяльнай выбарчай акрузе № 564 ад калектыва фабрыкі галаўных убораў першага сакратара Мінскага гаркама партыі Ул.Галко. Прамоўцы адзначалі, што ў тав. Галко слова і справа не разыходзяцца. Ён выканаў усё, што абяцаў калектыву пад час апошняй сустрэчы, а менавіта: палепшу забесьпячэньне стала заказаў фабрыкі, скараціў чаргу на атрыманьне жыльля, перанес прыпынак гарадскога аўтобуса бліжэй да фабрыкі.

Мне незразумела, за які кошт усё гэта зроблена. А многія мае знаёмыя лічаць, што, займаючы такую пасаду, тав.Галко павінен усімі гэтымі пытаньнямі займацца ў маштабе горада /хаця на добры лад, гэта — наогул клопат мясцовых саветаў/, і ці не нагадвае дадзены выпадак подкуп выбаршчыкаў?

Ул.Верх, Мінск.

ХРОНІКА

/Працяг са стар.2/

25 студзеня Прэзідыум Вярхоўнага Савету Літоўскай ССР ухваліў два ўказы. Указам "Пра ўжываньне дзяржаўнай мовы Літоўскай ССР" уводзіцца парадак паступовага пераходу працы установаў і прадпрыемстваў на літоўскую мову, вызначаюцца абавязкі дзяржавы ў навучаньні літоўскай мове тых, хто ёю не валодае. Указ "Пра абвяшчэньне нацыянальным сьвятам 16 лютага -- дня аднаўленьня Літоўскай дзяржавы" нарэшце афіцыйна прызнае, што 16 лютага 1918 году, калі была абвешчаная незалежная Літоўская рэспубліка -- дзень, сьвяты для літоўцаў. Савет Міністраў Літоўскай ССР адпаведна перанес выхадны дзень.

30 студзеня ў Кастрычніцкім райвыканкаме адбылася чарговая планёрка. Райаддзелу міліцыі і адміністрацыйнай камісіі райвыканкама указана на працягу аднаго-двух дзён прапрацаваць Адміністратыўны кодэкс і падшукаць артыкулы, па якіх можна прыцягваць "нефармалаў" да адказнасьці за распаўсюджваньне самвыдавецкага друку. Прапанавана арыентавацца на наступныя моманты: індывідуальная дзейнасьць без патэнта, продаж у неўстаноўленых месцах, парушэньне фінансавай дысцыпліны і г.д.

2 лютага 1989 г. у Доме літаратараў адбылася сустрэча Аргкамітэту БНФ "Адраджэньне з прадстаўнікамі групаў падтрымкі. Сход адкрыў З.С.Пазьняк. Асьвятляючы ход выбарчай кампаніі, ён адзначыў, што насьпеў час групам падтрымкі ўзяць вялікую частку працы на сябе. Трэба прыступаць да структурнага афармленьня руху. Дзеля гэтага падаецца мэтазгодным стварэньне раённых Радаў упаўнаважаных, у якія б увайшлі па 1-2 прадстаўнікі групы /у тым ліку кіраўнікі/ і якія ўзялі б на сябе каардынацыю працы ў раёнах горада. У далейшым такая структура можа распаўсюджвацца на гарады, вобласьці і г.д. Сябра Аргкамітэту Ю.Дракахруст прапанаваў наступныя структурныя адзінкі рэгіянальных цэнтраў:

1-- група сувязі з Аргкамітэтам /атрымлівае інфармацыю, перадае яе далей, распаўсюджвае друкаваную прадукцыю/.

2-- інфармацыйная група /інфармуе групы падтрымкі раёну аб агульных акцыях/.

3-- група памнажэньня матар'ялаў /уключае машыністак для памнажэньня аператыўнай інфармацыі/.

4-- група па сувязях паміж раёнамі.

Палітычныя чуткі

Такое сур'ёзнае выданьне, як "Навіны", выкарыстоўвае гэтую рубрыку не таму, што няма пра што пісаць. Адчыняючы яе, мы шчыра спачуваем грамадзянам Беларусі, якія стаяць у чарзе за галоснасьцю быццам за кілбасой. Чарга зьнемагае, а ўсё няма ні "галоснасьці маскоўскай", ні "галоснасьці кракаўскай", нават "галоснасьць асобная" выкідаецца на прылавак вельмі рэдка. Адсутнасьць яе спараджае палітычныя чуткі -- новы від інфармацыі, які ва ўсіх контрразьведках сьвету завецца папросту "дэзай". "Навіны" лічаць сваім абавязкам пракаментаваць апошнія шэдэўры гэтага жанру.

Кажуць:

• "...што падзеі ў Мінску 30 кастрычніка 1988 г. справакаваныя журналістамі. Гэтак сьцьвярджаў супрацоўнік ідэалагічнага аддзелу ЦК КПБ на семінары камсамольскіх лідэраў у "Іслачы". Два артыкулы -- "Пена..." і "Эвалюцыя..." так абурылі сталічную грамадскасьць, што яна тут жа панеслася да Маскоўскіх могілак учыняць несанкцыянаваны мітынг. На сьціплае пытаньне з залы: "Навошта ж журналісты пісалі гэтыя артыкулы?"-- прадстаўнік апарату зрабіў здагадку, што рэспубліканская прэса такім чынам выказала сваю нязгоду з артыкулам В.Быкава ў "Московских новостях".

<u>Каментар "Навінаў"</u>: па-першае, мы ня ўпэўненыя, што аўтары "Эвалюцыі..." Дарожкін і К° маюць членскія білеты Саюза журналістаў; па-другое, абодва артыкулы зьявіліся ў друку ў канцы кастрычніка -- "МН" жа апублікавалі В.Быкава ў лістападзе. Мы сумняваемся, што сьледам за лістападам настае кастрычнік. Хаця чаго ў гэтым сьвеце не бывае?

• "...што чорны "дыпламат" прэзідэнта "Талакі", набіты рэзалюцыямі Вальнага Сойму і забыты ў купэ цягніка, зьезьдзіў у Талін і вярнуўся з адрэдагаванымі дакументамі і дырэктывамі Эстонскага фронту. Дыпкур'ер экстрэмістаў атрымаў вымову за згубу рэзалюцый."

<u>Каментар "Навінаў"</u>: ёсьць надзейны спосаб спыніць мэты дэзінфармацыі -- дастаткова давесьці яе да вышэйшай кропкі абсурду. Карыстаючыся гэтай мэтодай, "Навіны" паведамляюць: так, сапраўды рука Таліна легла на беларускі маладзёжны рух. Апроч яе ёсьць яшчэ рукі-ногі іншых падпольных цэнтраў "беларускіх нацыяналістаў", якія базуюцца практычна ва ўсіх разьвітых краінах. Плячо нашай моладзі зусёды гатова прыняць на сябе канечнасьці ідэалагічных дарадцаў. Сваіх думак у яе, вядома ж, быць ня можа. Што датычыць дыпкур'ера, то яго вырашылі расстраляць пры першым зручным выпадку.

• "...што да кінатэатра "Партызан" у дзень вылучэньня кандыдатаў у народныя дэпутаты вялікую групу людзей прывезьлі каля 14^{00} на аўтобусах. Гэта былі ідэалагічна вытрыманыя прадстаўнікі працоўных калектываў і супрацоўнікі райкамаў партыі. Кожны з іх атрымаў канверт з мандатамі, у які дадаткова было ўкладзена па 10 рублёў -- узнагарода за зрыў сходу."

<u>Каментар "Навін"</u>: нам здаецца, што чырвонец -- гэта ўжо занадта. Хапіла б і пяці рублёў. Далей. Эканамічнае стымуляваньне для партыі не характэрнае. Яна апелюе часьцей да сьвядомасьці сваіх членаў. Выкарыстаньне аўтобуснага парку, калі такое і было, ставіць у дакор нельга. Яно толькі сьведчыць пра ўласьцівыя партыі арганізатарскія здольнасьці. Лічым, што абвінавачаньні неабгрунтаваныя.

• "...што ў Мінску працавала камісія ЦК КПСС па інцыдэнце 30 кастрычніка 1988г. /у народзе --"сьлязьлівая" нядзеля/.

<u>Каментар "Навінаў"</u>: ну працавала. Што ж тут кепскага?

• "...што хутка здымуць з пасады загадчыка ідэалагічным аддзелам ЦК КПБ С.Я. Паўлава."

<u>Каментар "Навінаў"</u>: паведамляем -- гэтай чуткі 10 гадоў, а яна ўсё як новая. Нам заг. ідэалагічным аддзелам нагадвае біблейскага Вечнага Жыда. А вы памятаеце, што галоўнай уласьцівасьцю ягонай зьяўляецца, як ні сумна, вечнасьць...

ІНФАРМАЦЫЯ

Аргкамітэт Беларускага Народнага Фронту "Адраджэньне" рэкамендуе ствараць у гарадах, раёнах, абласьцях Беларусі, дзе існуюць групы падтрымкі БНФ, гарадскія, раённыя, абласныя рэгіянальныя аддзяленьні Аргкамітэту. У задачу падобных камітэтаў уваходзіла б:
- -- стварэньне групаў падтрымкі БНФ і каардынацыя іх дзейнасьці;
- -- прапаганда ідэяў і мэтаў БНФ;
- -- актыўная барацьба за дэмакратызацыю ў сваім горадзе, рэгіёне.

Аргкамітэт

З часу абвешчаньня на рахунак Фронту паступіла каля 2 тысячаў рублёў. Больш тысячы з іх было пералічана за апошні тыдзень. Акрамя таго, каля 10 тыс. руб. перададзена групамі падтрымкі і прыхільнікамі непасрэдна ў Камітэт. На гэтыя грошы выйшлі "Інфармацыйнае паведамленьне" - /20 тыс. экз./ і тры нумары "Навінаў" /70 тыс. экз. усе разам/. Гаворым шчыры дзякуй ахвяравальнікам. Справа Фронту ў вялікай ступені залежыць ад яго фінансавай забясьпечанасьці. Наш рахунак: 164804 Першамайскага аддзяленьня Жылсацбанку, код банку 40021, ашчадная каса № 8006/0112, рахунак 37 352, Садоўскаму Пятру Вікеньцьевічу.

Хочам выказаць асаблівую ўдзячнасьць Аляксею Марачкіну, які перадаў у фонд БНФ "Адраджэньне" 500 руб., Стэфану С. (500 руб.), З.С. (500 руб.), навукоўцу N (200 руб.), Алі Салавей (100 руб.), работнікам ВА "Інтэграл" (205 руб.), Гродзенскай суполцы імя М.Багдановіча (100 руб.), "Паходні" (100 руб.) і многім іншым.

На 27 студзеня ў Аргкамітэце зарэгістравана па Мінску 224 групы падтрымкі. 109 групаў БНФ зарэгістравана па вобласьцях. Разьвіваецца рух у Віцебску, Гародні, Наваполацку. Найменшая колькасьць групаў у Магілеўскай вобласьці. Колькасьць сяброў у групах вагаецца ад трох да ста. Але шмат групаў, якія ўжо распачалі і вядуць дзейнасьць, не сьпяшаюцца з абвесткаю пра сваё ўтварэньне, сыходзячы часта з тактычных меркаваньняў ці з-за неабавязковасьці. Дзеля кансалідацыі сілаў, дзеля арганізацыі і эфектыўнасьці працы просім групы падтрымкі Фронту не адкладаць з рэгістрацыяй. "Навіны" рассылаюцца зарэгістраваным групам падтрымкі.

АД РЭДАКЦЫІ

Бюлетэнь Аргкамітэту "Навіны" выпускаецца на ахвяраваньні групаў падтрымкі і распаўсюджваецца бясплатна. Па першым часе ён будзе выходзіць нерэгулярна, прыкладна 2-3 разы на месяц.

Запрашаем усіх пісаць для "Навінаў". Максімальны аб'ём рукапісаў 3-4 машынапісныя старонкі. Наш адрас: 220113, Мінск-113, абанементная скрыня 327.

Прыносім прабачэньне за памылкі, зробленыя ў мінулым нумары. Выпраўляем дзьве з іх: тэрмін вылучэньня кандыдатаў скончыўся <u>24 студзеня</u>; Хельсінскія пагадненьні былі падпісаныя ў <u>1975 годзе</u>.

Па даручэньні Аргкамітэту нумар падрыхтавалі Алесь Суша. Алена Радкевіч, Пётра Ларын. 26.2.1989.